

Diplomasi, Sanat, Siyaset, Aşk:
Karol Boscamp Lasopolski'nin İstanbul
Elçiliğinden Farklı Yansımalar (1776-1778)

Hacer Topaktaş Üstüner

İstanbul Üniversitesi

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı-Leh ilişkileri açısından Doğu Avrupa'da kritik hadiseler meydana gelmiştir. Esasında 1699 Karlofça Antlaşması'ndan bu yana münasebetler savaşırsız bir süreç geçirse de Osmanlı-Leh ilişkileri uluslararası gelişmeler dolaşısıyla yer yer gerilmiştir. Nitekim XII. Karl'ın Osmanlı Devleti'ne sığınması, 1736-1739 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı, ardından 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında doğrudan Osmanlı-Lehistan ilişkilerini de ilgilendiren meseleler olarak görülebilir. Ardından 1772 yılında komşuları Rusya, Avusturya ve Prusya tarafından Lehistan'ın birinci taksimi gerçekleşmiş, 1774'te Küçük Kaynarca Antlaşması ile mevcut Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı tarafının mağlubiyeti ile nihayete ermiştir.

Bu gelişmelerin ertesinde uluslararası siyasetin bir gereği olarak savaş esnasında sekteye uğrayan Osmanlı-Leh münasebetlerinin yeniden yoluna koyulması ve canlandırılması gerekmiştir. Nitekim 1776 yılında elçi Karol Boscamp-Lasopolski (?-1794), Lehistan Kralı Stanisław August Poniatowski (1764-1795) tarafından İstanbul'a

gönderilmiştir. Boscamp'ın elçiliği 1778 yılına değin sürecek ve birçok açıdan farklı yansımalarıyla tarihteki yerini alacaktır. Bu bildiride Boscamp'ın elçilik heyeti, Osmanlı başkentine yolculuğu, sefaretin siyasi yönü gibi hususların yanı sıra, heyetinde yer alan sanatçı Jan Chrystian Kamsetzer'in (1753-1795) İstanbul çizimlerine yer verilecektir. Yine İstanbul'da Boscamp ile Osmanlı tebaasından Sofya (1760-1822) arasında geçen gönül macerası da İstanbul'daki diplomatik yaşamın farklı bir cephesi olarak çalışmaya dahil edilecektir.

Karol Boscamp Lasopolski (?-1794) Kimdir?

Karol Boscamp Lasopolski'nin doğum tarihi bilinmemektedir, Hollanda veya Fransa asıllı olduğuna dair malumatlar vardır. İlk olarak Yediyıl Savaşları (1757-1763) esnasında İstanbul'daki daimî ilk Prusya elçisi Karl Adolf von Rexin¹ (1755'ten itibaren İstanbul'da bulunan) takma adlı Gottfried Fabian Haude'ne 7 yıl hizmette bulundu.² 1761 yılında Kırım Giray yanında diplomat olarak yer aldı. 1764'te Kral Poniatowski'nin hizmetine girdi. Poniatowski'nin tahta çıkışını bildirmek üzere Osmanlı Devleti'ne gönderilen Leh elçisi Tomasz Aleksandrowicz'in (1765-1766) Babiali tarafından kabul edilmesi için kulislerde bulundu. 1776'da *şambelan* unvanını ve asille-re verilen *Lasopolski* soyadını aldı. 1776'da İstanbul'a orta-elçi olarak atandı. 1778'de Lehistan sarayında farklı görevler icra etti. 1787-1792 Savaşı yıllarında Rusya ile yakınlaştı ve Türklere karşı negatif söylemlere girdi. Yazdığı *La Turco-Federomanie* adlı broşürle o zaman gündemde olan Osmanlı-Leh ittifakı aleyhine propagandaya girişti.³ Boscamp'ın Rusya çıkarına işler yaptığını kaynaklar göstermektedir.

.....

- 1 Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar: XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1985), s. 25-60.
- 2 Jerzy Łojek, *Dzieje pięknej Bitynki. Opowieść o życiu Zofii Wittowej-Potockiej (1760-1822)* (Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1972), s. 23.
- 3 Karol Boscamp Lasopolski, *La Turco-Federomanie avec son spécifique a cote gratis par Apatomachos Wyjaśnicki, operateur patriote ou bien considérations raisonnées sur les inconvennies (et) les dangers d'une alliance étroite de la Pologne avec la Porte, y joint un appendice (et) des notes instructives (et) anecdotiques en come preuves justificatives suivies de la minute du traite d'alliance et commerce en question entre la Pologne (et) la Turque*, Apatomachos Wyjaśnicki (pseud.) (b.m.wyd., 1791).

1794 Kościuszko Ayaklanması esnasında halkın hışmına uğrayarak idam edildi.⁴

Karol Boscamp Lasopolski⁵

Boscamp'ın Elçiliğini Gerektiren Gelişmeler ve Görevleri

Lehistan Kralı Stanisław August Poniatowski Rusya'dan gördüğü büyük destekle 1764 yılında Lehistan kralı olarak taç giymiş, tahta çıkışını resmen bildirmek için elçisi Tomasz Aleksandrowicz'i Babıali'ye göndermiştir.⁶ Ancak, Babıali, Rusya'nın desteklediği bir

.....

4 Władysław Konopczyński, "Karol Boscamp Lasopolski", *Polski Słownik Biograficzny*, 2 (1936), s. 372-374; ayrıca bkz.: <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/karol-boscamp-lasopolski>

5 Kamsetzer, Jan Chrystian (1753-1795), Uroczysty wjazd orszaku poselskiego Karola Boscampa do Kosnantinopola, 12.02.1777 rok, MNK XV-RR-2499; Kamsetzer, Jan Chrystian (1753-1795), Sтамбул, Audiencia Karola Boscampa Lasopolskiego u sultana w dniu 15 kwietnia 1777 roku, Biblioteka Kórnicka PAN, A O VIII 704.

6 Hacer Topaktaş, "Avrupa'nın Ortak Derdi Polonya Tahtı: Stanisław August Poniatowski'nin Seçimi", *HÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28/1 (2011), s. 183-196.

aday olması dolayısıyla Poniatowski'nin krallığına sıcak bakmamaktadır, bu nedenle elçi Aleksandrowicz'in kabulü pek kolay olmamıştır.⁷ Aleksandrowicz Osmanlı sınırında 20 ay kadar bekletilmiş,⁸ elçi 1766'da ancak İstanbul'a gelebilmiş ve Osmanlı Sultanı III. Mustafa'ya Poniatowski'nin krallığını tebliğ etmiştir.⁹

1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında Kral Poniatowski'ye muhalif Bar Konfederasyonu Babıali'den destek görmüştür. Aynı zamanda bu savaş sırasında Lehistan topraklarının bir kısmı 1772 yılında komşuları tarafından taksim edilmiştir. Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında her iki ülke için ilişkilerin yeniden rayına konulması kaçınılmaz olmuştur. Bu bağlamda 1776 yılında Lehistan kralı, Karol Boscamp Lasopolski'yi (?-1794) Osmanlı Devleti ile ticari ve siyasi münasebetleri düzenlemek amacıyla İstanbul'a fevkalade elçi olarak görevlendirmiştir.¹⁰

Rusya'nın Lehistan'ın ricalarına razı olması ve İstanbul'daki Rus elçisi Aleksandr Stahiyev'in (1775-1781) Babıali'den Lehistan elçisinin kabulüne dair ferman alması üzerine Lehistan meclisi olan Sejm'de (1776) Osmanlı Devleti ile dostluk ilişkilerinin yenilenmesi kararı çıkmıştı.¹¹ Bununla ilgili olarak 1775 yılında Varşova'daki Rusya elçisi Otto Magnus von Stackelberg (1772-1790) bir Osmanlı elçisinin Varşova'ya gelişine, bir Leh elçisinin de İstanbul'a gidişine yani elçi teatisine yeşil ışık yakmıştı.¹² Taksim sonrası süreçte "Lehleri manen takviye için Osmanlı veziriazamı tarafından Lehistan Başvekili'ne gönderilen mektupla, hükümeti tarafından bir elçi gelirse Osmanlı hükümetinin onu kabul edeceği de bildirilmişti."¹³ Anlaşıldığı

.....

7 Louis Bonneville de Marsangy, *Le chevalier de Vergennes*, 2 (Paris: Librairie Plon, 1894), s. 290-326.

8 *Correspondance de Stanislas-Auguste avec Catherine II et ses plus proches collaborateurs (1764-1796)*, ed. Zofia Zielińska (Kraków: Wydawnictwo Arcana, 2015), s. 49-50.

9 Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), A.İDVN.NMH.d. (8), s. 520-521.

10 BOA, A.İDVN.NMH.d. (9), s. 89.

11 *Stanisław Poniatowski i Maurycy Glayre, Korespondencja dotycząca rozbiorów Polski*, wydał Eugeniusz Mottaz (Warszawa: Drukarnia A. T. Jezierskiego, 1901), s. 27.

12 Stanisław August Poniatowski, *Mémoires du Roi Stanislas-Auguste Poniatowski*, II (St. Petersburg: Académie Impériale des Sciences, 1924), s. 447.

13 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 4/2 (Ankara: TTK, 1995), s. 196.

üzere her iki tarafın da ilişkileri düzenlemeye ve geliştirmeye yönelik politikaları söz konusudur. Hal böyle olunca hem Boscamp'ın hem de buna mukabil Lehistan'a gönderilecek Osmanlı elçisi Seyyid Numan Bey'in (1732?-1788) sefaretinin yolu açılacaktır.

Lehistan kralının bir elçi göndermesine mukabil Osmanlı tarafı da son Osmanlı-Rus Savaşı'nda ve Küçük Kaynarca Antlaşması sonrası Rusya ve Kırım meselesinden dolayı Lehistan'la soğuyan ilişkileri iyileştirip kuvvetlendirmek, Rusya'ya karşı Lehistan'ı kendi tarafına "celb ve imale" ettirmek amacıyla sabık teşrifatçı Seyyid Numan Bey'i Lehistan'a fevkalade elçi olarak görevlendirmeye karar vermiştir.¹⁴

Boscamp'ın elçiliğinde Lehistan, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında tarafsız kalmayı amaçlamaktaydı.¹⁵ Boscamp'ın Karlofça Antlaşması şartlarının devamına ilişkin teyit almak, İstanbul'da bir Lehistan daimî elçiliği açmak gibi görevleri vardı. Ayrıca Leh elçisinin; Osmanlı-Rus Savaşı'nda Babıali'nin ilan ettiği deklarasyonun feshedilmesini, Karadeniz'de Lehistan'ın ticaret hakkı elde etmesini, Poniatowski'nin hükümdarlığını tebrik ve Sultan I. Abdülhamid'in tahta çıkışını resmen bildirmek üzere Babıali'nin Lehistan'a resmi bir elçi göndermesini temin etmek şeklinde belli başlı görevleri vardı.¹⁶ Ayrıca Lehistan'a Dinyester Nehri'nden özel geçiş hakkı tanınması ve Boğdan'daki Katolik kilisesinin himayesinin Lehistan'a verilmesi gibi hakların elde edilmesi gibi görevleri de bulunmaktadır.¹⁷ Yine tarihçi Konopczyński'nin belirttiği üzere Boscamp'ın görevleri arasında Babıali'ye eski Bar Konfederatları'nın ülkelerine dönebilece-

.....

14 Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, C. 1 (İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1312/1895), s. 158-159; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 4/2, s. 196; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri* (Ankara: TTK, 1992), s. XIII.

15 Władysław Konopczyński, *Dzieje Polski Nowożytnej* (Warszawa: PAX, 1996), s. 646.

16 Józef Feldman, *Na przełomie stosunków polsko-francuskich 1774-1787 Vergennes wobec Polski* (Kraków: Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności, 1935), s. 58; Władysław Konopczyński, *Polska a Turcja: 1683-1792* (Warszawa: Nakł. Instytutu Wschodniego w Warszawie, 1936), s. 259-260. Jerzy Michalski, "Dyplomacja polska w latach 1764-1795", *Historia dyplomacji polskiej*, ed. Z. Wójcik, 1982, II (Warszawa: PWN, 1982), s. 596-597; Witold Filipczak, *Sejm 1778 roku* (Warszawa: Semper, 2000), s. 20.

17 Michalski, "Dyplomacja polska w latach 1764-1795", s. 496.

ğine dair teminat verilmesi (ki bunu Lehistan asilzade ailelerinden Radziwiłłların tazmin edeceği), Ukrayna'daki Haydamaklara karşı Maltan tarikatından olanların bu bölgeye yerleştirilmesi projesi ve bunların Osmanlılarla savaşmaması gibi daha fazla detay içeren ince meselelerin halli de vardır.¹⁸

Boscamp'ın Elçilik Heyeti

Boscamp'ın elçilik heyeti çok kalabalık bir ekipten oluşmuyordu. Osmanlı sınırında Hotin'de yetkililerce tutulan kayda göre maiyetinde 10 asilzade ve 40 kişilik personel olmak üzere 50¹⁹ şahıs bulunmaktaydı.²⁰ Heyetteki önemli kişiler arasında;

Heyet Sekreteri Kajetan Chrzanowski
 Sekreter Antoni Dzieduszycki
 Sekreter August Kicki
 Sekreter Franciszek Ryx
 General Major Ernest Cocceji (Karol Fryderyk Ernest de Cocceji)
 General Karol Ludwik Ficher
 Heyet başkanı Major d'Otée
 Kapitan Lechmann
 Kral Poniatowski'nin ailesiyle bağlantılı, asilzade titri olan 2 genç
 Elçiliği resmetmek üzere mimar ve ressam Jan Chrystian Kamsetzer
 Ayrıca 10 asilzade ve 14 saray adamı bulunuyordu.²¹

Boscamp'ın heyeti, aslında seleflerine nazaran daha az kişiden oluşuyordu. Mesela önceki Leh elçileri Jan Gniński (1677-1679) ve Stanisław Chomentowski'ye (1712-1714) göre maiyetinde daha az kişi vardı. Buna karşılık Lehistan'a gönderilecek Numan Bey'in ise

.....

18 Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 259-260.

19 Konopczyński 20 kişi olarak belirtir. bkz. Konopczyński, "Karol Boscamp Lasopolski", s. 373.

20 Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD), Zbiór Popielów (ZP), 236, s. 85-86.

21 Michalski, "Dyplomacja polska w latach 1764-1795", s. 596; Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 259.

78 kişilik bir ekibi bulunuyordu. Boscamp'ın heyetindeki kişilerden Antoni Dzieduszycki 1778-1780 yıllarında, Kajetan Chrzanowski ise 1785-1793 yıllarında İstanbul'da Lehistan'ın yarı-resmi temsilciliğinde uzun süre görev yapacaktır.²² August Kicki heyet sekreterlerinden ve elçilik sonrası Dzieduszycki'nin yanında 1780'e kadar İstanbul'da kaldı. Kicki, Varşova Sarayı'nda şambelan ve daha sonrasında kraliyet sekreteri olacaktır.²³ Major d'Otee Lehistan'ın Osmanlı topraklarındaki ticari faaliyetleriyle ilgilendi ve Selanik'te Lehistan malları için bir pazar oluşturmayı denedi.²⁴ Ernest Cocceji Prusya asıllı bir askerdi ve Poniatowski'nin yakın adamlarındandı. Askeri amaçlı olarak heyete dahil edilmişti. Cocceji'nin heyete katılma nedenlerinden biri de turistik amaçlıydı. Kamsetzer'le birlikte İstanbul'u ve Osmanlı topraklarındaki eski medeniyetleri tanımayı hedefliyordu. Veziriazamın huzurundaki kabul merasiminden sonra 9 Nisan'da Ege Adaları, Truva ve İzmir'i de gezdi, oradan Atina'ya geçti ve daha sonra heyetten ayrı Lehistan'a döndü.²⁵ Osmanlı kayıtları Boscamp'ın heyetinde olması muhtemel İzmir'e iki hizmetkarıyla giden ve kendisine yol izni verilen Nowakowski adlı bir beyzadeden daha bahseder.²⁶ Bahsedilen Nowakowski de aynı kafiyeyle İzmir'e gitmiş olmalıdır. Kamsetzer ise bu elçiliği ve Osmanlı ülkesini resmetmek üzere heyete dahil olmuştu, ki kendisine çalışma içerisinde daha geniş yer verilecektir.

Yolculuk ve Karşılama

1776 Ağustos'un sonlarında İstanbul'da Lehistan'ın işlerini yürüten Zygmunt Everhardt Babiali'den bir Leh elçisinin gelebilmesi için gerekli izni aldı. Gerekli hazırlıkların yapılmasının ardından 15 Eylül'de mihmandar ve Everhardt'ın tercümanı Zygmunt Pangali

.....

22 Hacer Topaktaş, "Karlofça'dan Lozan'a İstanbul'da Leh Diplomatlar (1699-1923)", *OTAM*, 37 (2015), s. 307-336.

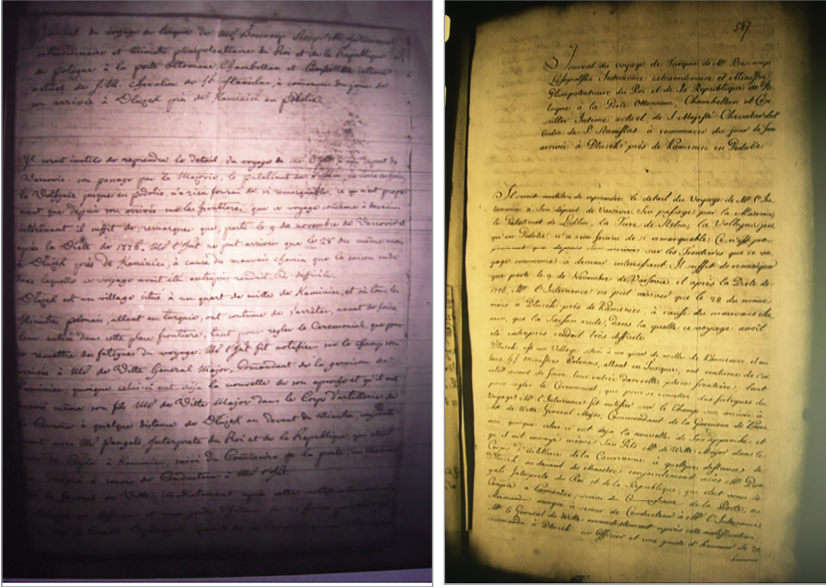
23 Jan Reychman, *Życie polskie w Stambule w XVIII wieku* (Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1959), s. 48.

24 Reychman, *Życie polskie w Stambule w XVIII wieku*, s. 185.

25 Zygmunt Batowski, *Podróże artystyczne Jana Chrystjana Kamsetzera w latach 1776-77 i 1780-82* (Kraków: nakładem Polskiej Akademji Umiejętności, 1935), s. 10; Reychman, *Życie polskie w Stambule w XVIII wieku*, s. 104, 130-131.

26 BOA, A.İDVN.DVE. (8), 169/36.

İstanbul'dan Hotin'e yola çıktı.²⁷ Babıalı ise Dergah-ı Ali gediklilerinden Ali Ağa'yı 300 gurusu harcırah vererek Boscamp'ın mihmandarı olarak atadı.²⁸ Boscamp tamamlanan hazırlıklar nihayetinde sefarete dair tutulan günlüğe göre 9 Kasım'da Varşova'dan yola çıktı.²⁹ Bando ekibi eşliğinde elçilik heyeti 1 Aralık'ta Osmanlı sınırındaydı.³⁰

Boscamp'ın Polonya Arşivlerindeki Elçilik Günlükleri (AGAD Arşivi ve Biblioteka Czarotorskich Arşivi)

27 Zygmunt Pangali muhtemelen Grek asıllı Levanten. 1767-1779 yılları arasında Lehistan ajansı için tercümanlık yapmış, sonrasında Prusya elçiliği tercümanlığını yürütmüştür. Ewa Siemienieć Gołaś, “Koncepcje Nauczania Języków Orientalnych w Czasach Stanisławowskich”, *Przegląd Orientalistyczny*, 263-264 (2017), s. 445 (443=450)

28 BOA, C.HR., 111/5521.

29 Boscamp'ın seyahatnamesi ve İstanbul'daki günlerine dair bazı hadiselerle ilgili günlüğü için bkz. Biblioteka Czarotorskich w Krakowie (B. Czart.) rękopis (rkps) 840, s. 587-626; AGAD, ZP 236, muhtelif sayfalar. Boscamp'ın yolculuk günlüğü ve İstanbul'daki kabullerinden fragmanlar için bkz. Czesław Szrednicki, “Poselstwo Karola Boscampa Lasopolskiego do Turcji 1776-1778, Fragment diariusza”, *Wśród Jartyków i Fermanów, Materiały z Sesji Naukowej Poświęconej Pamięci dra Zygmunta Abrahamowicza* 20 Nisan 2004, içinde, ed. Ewa Siemienieć-Gołaś (Kraków: Księgarnia Akademicka, 2004), s. 109-130.

30 AGAD, ZP, 236, s. 82.

4 Aralık 1776'da Osmanlı-Leh sınırındaki İzvançe'den (Zwaniec) Hotin'e geçiş esnasında Dinyester Nehri üzerinde Boscamp için şaşalı bir Osmanlı topraklarına geçiş resmi düzenlendi.³¹ Bu geçişi Kamsetzer resmetti.³² (Resim-1) Bu resimde dikkati çeken Dinyester Nehri üzerinde yapılan törenin canlı bir tasvirin detaylarıyla gösterilmesidir. Osmanlı sefaretnamelerinde veya Babıali'ye gönderilen yabancı elçilerin anlatılarında karşımıza çıkan nehrin ortasında elçinin karşı ülkeye geçirilmesi hadisesini, Kamsetzer canlı bir tanık olarak resmetmiştir. Hotin Garnizonu binbaşısı Mısır Ağa, Hotin Paşası Kaymakamı ve diğer Osmanlı yetkilileri karşılama sırasında hazır bulunmuş ve iki ülkenin salları nehrin ortasında buluşmuştur. Ardından müzik ve top atışları eşliğinde bir saldan diğerine geçilerek ve envai çeşit ikramların sunulmasıyla kutlama şenlikleri havasında sınır geçişi tamamlanmıştır.³³

Resim – 1

31 AGAD, ZP, 236, s. 85-86.

32 AGAD, ZP, 236, s. 84.

33 Szrednicki, "Poselstwo Karola Boscampa Lasopolskiego do Turcji 1776-1778, Fragment diariusza", s. 117-123.

Sonrasında 13 Aralık'ta Leh elçisi Yaş şehrinde ve Boğdan Voyvodası Grigory Gika tarafından ağırlanır.³⁴ Yaş şehrine Leh elçisinin girişi de heyet ressamı tarafından çizilir.³⁵ (Resim-2) Burada Osmanlı istihbaratına göre Boscamp iki Frenk papazı ile bir Katolik manastırı hakkında görüşmüştür.³⁶

Resim – 2

2 Ocak 1777'de heyet, Boğdan'ın Galati şehrinde ve kfile Tuna Nehri'nden geçmiştir. Bazarçık, Köriko, Karapınar, Kırkkilise, Burgaz ve nihayet 12 Şubat'ta İstanbul'a giriş yaptı. Boscamp'ın İstanbul'a giriş resmi için Osmanlı yetkilileri ile yaptığı görüşme esnasında bir manzara da yine Kamsetzer tarafından karakalemle

.....

34 *Calatori Straini despre Tarile Romane Partea I* (Bucureşti: Editura Academiei Rumane, 2000), s. 229; Srzednicki, "Poselstwo Karola Boscampa Lasopolskiego do Turcji 1776-1778, Fragment diariusza", s. 117-120.

35 Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), *Orszak poselski Karola Boscampa wjeżdżający do Jass, stolicy Mołdawii, 18.12.1776 rok*, Muzeum Narodowe w Krakowie (MNK) XV-Rr-2500.

36 BOA, İE.HR., 15/1483.

resmedilmiştir.³⁷ Kamsetzer, Boscamp'ın Pera'ya (Beyoğlu) giriş törenini de ayrıca suluboya ile resmetmiştir.³⁸ (Resim-3)

Resim – 3

Kabuller ve Ağır lanış

Boscamp, İstanbul'a girişinin ardından kendisi için kiralanan konağa yerleşir. İstanbul'da kiralanan konağının Galata'da olduğu Osmanlı kayıtlarından anlaşılmaktadır.³⁹ İstanbul'a varışının ardından

.....

37 Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), Stambul, Biblioteka Kórnicka PAN, A O XVI 1023.

38 Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), Uroczysty wjazd orszaku poselskiego Karola Boscampa do Kosnantynopola, 12.02.1777 rok, MNK XV-RR-2499.

39 BOA, C.HR., 178/8874. Ayrıca Sultan'ın yazlık sarayının olduğu Kağıthane'de elçi onuruna bir ziyafet verilmiştir. Kaynaklara göre bu ziyafet de Kamsetzer tarafından resmedilmiştir, ancak 1939'a kadar Krakov Czartoryskiler Müzesi'nde bulunan resim günümüzde kayıptır. Tadeusz Majda, "Turecki Epizod" Jana Chrystiana Kamsetzera (1753-1795)", *Wśród Jarłyków i Fermanów, Materiały z Sesji Naukowej Poświęconej Pamięci dra Zygmunta Abrahamowicza* 20 Nisan 2004, içinde, ed. Ewa Siemienieć-Gołaś (Kraków: Księgarnia Akademicka, 2004), s. 65.

Leh elçisi için resmi kabullere başlanır.⁴⁰ Boscamp, 22 Mart 1777'de Veziriazam Darendeli Mehmed Paşa tarafından kabul edilir.⁴¹ 15 Nisan'da Sultan I. Abdülhamid'in huzuruna çıkar.⁴² Tören bütün yabancı elçilere uygulanan protokolün takip edildiği bir mahiyette gerçekleştirilir. Merasim öncesinde verilen ziyafet oldukça göz doyurucudur. Bu törenler sırasında her iki taraf da hediyeler takdim etti. Yemeğin ardından elçilik kafilesine kürkleri (merasim elbiseleri) verildi. Sonrasında sultanın huzuruna çıkarılacaktı. Boscamp da kralı adına hediyeler sunmuştu.⁴³ Boscamp'ın sultanın huzurunda bir başka kabulü, resmi olarak Kral Poniatowski'nin sultan I. Abdülhamid'in tahta çıkışını tebrikini içeren 25 Aralık 1777 tarihli name ile gerçekleştirilir.⁴⁴ Bu dönemde Osmanlı başkentine gelen her fevkalade elçiye verildiği gibi Boscamp'a da tayinat verilecektir. İstanbul'daki ikameti esnasında seleflerine nazaran Lehistan ortaelçilere verilen günlük 225 guruş tayinat ile 76 guruş konak icaresi verilmiştir.⁴⁵ Bu ise aylık (225 + 76 = 301 X 30) 9.030 guruşa tekabül etmektedir.

İstanbul'da Görüşmeler

Boscamp'ın 14 aylık İstanbul ikametinde birçok kere Osmanlı yetkilileriyle görüştüğü bilinmektedir. Ancak bu bildiride bu görüşmelere odaklanılmayacaktır. Mamafih Boscamp'ın İstanbul

.....

40 Boscamp'ın elçiliği ile ilgili kayıtlar şu arşiv fonlarında yer almaktadır: AGAD, ZP: 29, 235, 236, 322, 425; B. Czart., rkps.: 203, 608, 631, 840.

41 Szrednicki, "Poselstwo Karola Boscampa Lasopolskiego do Turcji 1776-1778, Fragment diariusza", s. 121. Kamsetzer, Jan Chrystian (1753-1795), Stambul, Audienca Karola Boscampa Lasopolskiego emisariusza Stanisława Augusta u Wielkiego Wezyra w Pera w Stambule, 26.03.1777 rok, wys. 37,1 cm, szer. 48,8 cm, rysunek (pędzlem w tonach szarych), lawowanie (w tonach szarych), papier zeberkowy, MNK XV-Rr-2498.

42 Szrednicki, "Poselstwo Karola Boscampa Lasopolskiego do Turcji 1776-1778, Fragment diariusza", s. 123-129. Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), Stambul, Audienca Karola Boscampa Lasopolskiego u sultana w dniu 15 kwietnia 1777 roku, Biblioteka Kórnicka PAN, A O VIII 704.

43 Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA).d 2422/3, s.2a; E-3961/6.

44 BOA, A.İDVN.NMH.d. (9), s. 94.

45 BOA, C.HR., 139/6937; 172/8577.

faaliyetlerinin sonuç itibarıyla Babıali ile Varşova sarayı arasındaki ticari ve siyasi ilişkileri iyileştirmeye yönelik önemli adımlar olduğunu belirtmek gerekir. Bu adımların birçok Avrupa devletini rahatsız edeceği henüz Varşova'da iken kendisine bildirilmiştir. Nitekim Kral Poniatowski Avusturyalıların, Prusyalıların ve Fransızların dikkatini çekmemesini, aksi takdirde sorun yaşayabileceği uyarısında bulunmuştur. Görüşmelere yansıyan bazı hususlara bakıldığında, reisülküt-tabla yapılan bir mükaleme esnasında Boscamp, taksimin mesuliyetini Avusturya'ya atmıştır.⁴⁶ Bu dönemde Babıali'nin gündeminde Kırım meselesi vardı. Kırım'ı geri alma çabaları ve bu bölgeden Rusya'yı uzak tutma politikaları sürüyordu, Rus Çariçesi ise Kırım civarına asker yığıyordu. Boscamp ise bu siyasi gerginliğin farkındaydı ve durumu Varşova'ya aktarmıştı.

Boscamp birkaç kez elçiliği için verilen vazifelere dair reisülküt-tabla mükaleme de bulunmuştur. Yaptığı görüşmelerin⁴⁷ birinde Türkçe "himaye" (protektorat) kelimesi sorun oluşturdu. Osmanlı Devleti'nin Lehistan'ı himaye ettiği lafzını Boscamp kabul etmemiş, iki eşit ülke ve karşılıklı eşit elçilikler olduğunu ifade etmiştir.⁴⁸ Osmanlı-Leh ticaretinin geliştirilmesi, İstanbul'da daimî Lehistan elçiliğinin açılması vb. konular bu görüşmelerde mükaleme edildi. 28 Ağustos 1777'de gerçekleştirilen mükalemede Boscamp'ın gündeme taşıdığı bazı konuların aydınlığa kavuşmaması üzerine elçi, 13 Şubat 1778'de bir takrir sunmuştur. Burada kendisine iki ayrı nameyle iki ayrı görev verildiği, 1621 Hotin Antlaşması ve 1699 Karlofça Antlaşması'na göre daimî elçilik bulundurma hakkının Lehistan'a verilmesi gerektiği, Leh tüccarına diğer devletlerin tüccarları gibi muamele edilmesi, "Karlofça Ahdine" uyulması gibi konuları gündeme getirmiştir.⁴⁹ Boscamp İstanbul'dan ayrılmadan evvel elçi olarak gönderilmesine neden olan görevlerini sonuçlandırmak istemektedir. Fakat ajandadaki bunca konu sonuca bağlanamadan Boscamp, Varşova Sarayı'nın aniden ve acilen geri çağırması üzerine İstanbul'dan ayrılacaktır. 27 Şubat 1778 tarihli name ile artık Boscamp'ın görevini

.....

46 Konopczyński, *Polska a Turcja*, s.261.

47 BOA, A.İDVN.DVN. (8), 169/40.

48 Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 263.

49 BOA. A.İDVN.DVN. (8), 169/41.

tamamladığı ve ülkesine döneceği Babıali'ye Lehistan tarafından bildirilmiştir.⁵⁰

Elçiliğin Sonuçları ve Lehistan'a Dönüş

Boscamp İstanbul'da son derece aktif bir elçilik yürüttü ki bu, Rusya'nın İstanbul elçisi Aleksi Stahiyev'in hoşuna gitmedi. Numan Bey'in de Varşova'da gündeme getirdiği Lehistan tahılının Osmanlı Devleti'ne satışı projesi de Rusya'yı rahatsız etmişti. Boscamp'ın elçiliği ile Osmanlı Devleti Karlofça Antlaşması'nı teyit etti. Öngörüldüğü üzere bir Osmanlı elçisi Lehistan'a gitti. Ancak Osmanlı Devleti ile bir ticaret antlaşması yapılamadı ve daimi Lehistan elçiliği maddesini Babıali kabul etmedi. Boscamp'ın faaliyetleri Rusya'yı rahatsız ettiği gibi Fransa'dan da destek görmedi. Lehistan ile doğrudan posta ağının kurulmasını Osmanlı tarafı istemedi.⁵¹ Tahıl ticareti konusunda Rusya çok keskin tepki verdi.⁵² Boğdan tuzu ticareti meselesini de Avusturya iyi karşılamadı.⁵³ Nihayetinde 1777 güzünde Poniatowski Boscamp'a Varşova'daki Rus elçisi Stackelberg'in baskısı altında elçiliğini iptal ettiğini bildirdi. Resmi sonlandırma sonraki ay oldu. Ancak Boscamp Varşova'daki Osmanlı elçisi Varşova'dan hareket etmeden İstanbul'dan ayrılmadı. Antoni Dzieduszycki İstanbul'da hiçbir diplomatik titri olmadan Lehistan Oryantal Okulu'nun müdürü olarak kaldı.⁵⁴

Yer yer farklı uygulamaların meydana gelmesi dolayısıyla Leh tüccarların sık sık şikayetine sebep olan gümrük vergisi Boscamp'ın talebi üzerine %3 ve sadece bir kez sınırdan alınacaktı.⁵⁵ Ticari antlaşmanın yapılamamasında Rusya dışında, Baltık bölgesinden Osmanlı topraklarına kadar Prusya ticaretini baltalayacağı düşüncesi nedeniyle Prusyalı diplomatların entrikalarının da etkisi olduğu söylenebilir.⁵⁶

.....

50 BOA, A.İDVN.NMH.d. (9), s. 95.

51 Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 264-265.

52 Poniatowski, *Mémoires du Roi Stanislas-Auguste Poniatowski*, s. 494.

53 Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 265-266.

54 Michalski, "Dyplomacja polska w latach 1764-1795", s. 596-597.

55 Józef Dutkiewicz, *Polska a Turcja w czasie Sejmu Czteroletniego 1787-1792* (Warszawa: Nakł. "Przeglądu Historycznego", 1934), s. 10.

56 Filipczak, *Sejm 1778 roku*, s. 21, Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 261.

Diğer yandan Kral Poniatowski, İstanbul'da Leh elçiliğinin ihtiyacı-na dair Varşova'daki Rusya elçisi Stackelberg'i iknaya çalışmışsa da mümkün olmadı.⁵⁷ Lehistan'da gereksiz, faydasız ve masraflı olacağı gerekçesiyle İstanbul'da kurulacak daimi elçiliğe karşı çıkanlar da vardı. Kraliyet Mareşal Vekili Franciszek Rzewuski bunlardandı.⁵⁸ Aynı dönemde Poniatowski Fransa ile yakın ilişkiler kurmak için Paris'e Maurycy Glayre'yi gönderdi ama Stackelberg ve Rusya bu elçiliğe çok tepkili idi. Lehistan Kralı günlüğünde, Boscamp'ın İstanbul'daki faaliyetlerine karşı Rusya'nın kıskançlık gösterdiği ve elçiliğin sonlandırılmasına sebep olduklarını yazar.⁵⁹ 1778 yılı Sejmi'nde Boscamp, elçiliğinin başarısızlığı gerekçesiyle eleştirilmiştir.⁶⁰

Kayıtlara göre 20 Nisan 1778 günü Boscamp için sultan huzurunda veda merasimi yapılır.⁶¹ Osmanlı kronik yazarı Enveri Sadullah'a göre Leh elçisinin kabulü 3 Mart 1778 tarihinde yapılmış ve divan toplantısının ardından kanun üzere yenicilerle mevacib taksimi yapılmıştır.⁶²

Boscamp 17 Haziran 1778'de Osmanlı topraklarından Lehistan sınırına geçti. Kendisine tıpkı karşılandığı zamanki gibi Osmanlı yetkililerince bir uğurlama töreni yapıldı ve top atışları eşliğinde, askeri birlikler hazır halde bir merasim düzenlendi.⁶³ Osmanlı kayıtlarına

.....

57 Filipczak, *Sejm 1778 roku*, s. 21 Michalski, "Dyplomacja polska w latach 1764-1795", s. 597. Walerian Kalinka, *Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta*, I/1 (Kraków: nakł. Księgarni Spółki Wydawniczej Polskiej, 1891), s. 238-39.

58 Filipczak, *Sejm 1778 roku*, s. 21.

59 Poniatowski, *Mémoires du Roi Stanislas-Auguste Poniatowski*, s. 569-576.

60 Konopczyński, "Karol Boscamp Lasopolski", s. 373.

61 Sestini, *Lettres de Dominique Sestini, écrites a ses amis en Toscane, pendant le cours de ses voyages en Italie, en Sicile et en Turquie (etc.)*, tom 3, s. 467. Çiçek (Vekâyi'nüvis) Sadullah Enveri Efendi ve Tarihi'nin II. Cildinin Metin ve Tablîli (1187-1197/1774-1783), s. 707.

62 Çiçek (Vekâyi'nüvis) Sadullah Enveri Efendi ve Tarihi'nin II. Cildinin Metin ve Tablîli (1187-1197/1774-1783), s. 322, 706-707.

63 Listy Jana de Witte, jenerala majora wojsk koronnych, pułkownika artylerji koronnej, komendanta fortecy kamienieckiej, kawalera orderu św. Stanisława, 1777-1779 (Kraków: "Czas" W. Kirchmayera, 1868), s. 159, 164; Dr. Antoni J., *Opowiadania Historyczne*, VII (Lwów: Nakład Księgarni Gubrynowicza i Schmidta. Przy Placu Katedralnym. 1891), s. 214-216.

göre Leh sınırında İzvançe'de Boscamp'ı Rus yetkililer karşılar, eşyaları zapt edip mühürlerler.⁶⁴ Boscamp 29 Haziran 1778'de Varşova'ya ulaşır.⁶⁵ Boscamp, elçiliğini cazip Doğu mallarını Lehistan'a götürmenin bir fırsatı olarak da görür. Dönüşte Varşova'ya Doğu'ya has bazı hediyelerin yanında, birkaç Arap ve Türk atı da getirir.⁶⁶

Elçiliğin Ressamı Jan Chrystian (Krystian) Kamsetzer ve İstanbul Resimleri

Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795) Dresden doğumlu Lehistan saray mimarı ve ressamıdır. Kral Poniatowski döneminde önemli mimarı ve sanat eserleri ortaya koymuştur. Yaptığı seyahatleri resmetmiştir.⁶⁷ Bunlardan birisi de Osmanlı Devleti'ne Boscamp'ın

.....

64 BOA, HAT, 26/1264.

65 Poniatowski, *Mémoires du Roi Stanislas-Auguste Poniatowski*, s. 535.

66 Reyhman, *Orient w kulturze polskiego oświecenia*, s. 67.

67 Hakkında bkz. Zygmunt Batowski, "Podróże artystyczne Jana Chrystiana Kamsetzera w l. 1776-1777, 1780-1782", *Prace Komisji Historii Sztuki*, VI (1923), s. 165-206; Zygmunt Batowski, *Podróże artystyczne Jana Chrystiana Kamsetzera w latach 1776-77 i 1780-82* (Kraków: nakładem Polskiej Akademji Umiejętności, 1935); *Jan Chrystian Kamsetzer: architekt Stanisława Augusta (1753-1795): rysunki i projekty ze zbiorów Gabinetu Rycin BUW, wystawa katalog*, haz. Teresa Sulerzyska (Warszawa: Biblioteka Uniwersytecka, 1978); Natalia i Zygmunt Batowscy, Marek Kwiatkowski, *Jan Chrystian Kamsetzer - architekt Stanisława Augusta* (Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe, 1978); Marzena Królikowska-Dziubecka, *Podróże artystyczne Jana Chrystiana Kamsetzera (1776-1777, 1780-1782)* (Warszawa: Wydawnictwo Neriton, 2003); Tadeusz Majda, "Turecki Epizod" Jana Chrystiana Kamsetzera (1753-1795)", *Wśród Jarłyków i Fermanów, Materiały z Sesji Naukowej Poświęconej Pamięci dra Zygmunta Abrahamowicza* 20 Nisan 2004, içinde, ed. Ewa Siemienieć-Gołaś (Kraków: Księgarnia Akademicka, 2004), s. 63-77; *Listy z podróży, Korespondencja Jana Chrystiana Kamsetzera z królem Stanisławem Augustem i Marcellem Bacciarellim*, haz. Marzena Królikowska-Dziubecka (Warszawa: Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie, 2017) Kamsetzer'in bir kısım resimlerine şimdiye dek şu eserlerde yer verilmiştir: *Wojna i pokój. Skarby sztuki tureckiej ze zbiorów polskich od XV do XIX wieku, Katalog wystawy* (Warszawa: Muzeum Narodowe, 2000); *Orientalizm w malarstwie rysunku i grafice w Polsce w XIX i 1. połowie XX wieku*, red. Anna Kozak, Tadeusz Majda (Warszawa: Muzeum Narodowe w Warszawie, 2008); *Uzak Komşu Yakın Anılar Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600 Yılı* (İstanbul:

heyetine katılarak yaptığı ziyarettir. Kral Poniatowski'nin maddi olarak desteklediği Kamsetzer, bu seyahatinde Osmanlı Devleti'yle ilgili bilinen 36 çizim yapmıştır.⁶⁸ Bu ziyaretinde Kamanice'den İstanbul'a kadar Boscamp'ın elçiliği ile ilgili önemli anları resmetmiştir. Bu resimler Boscamp tarafından *depeşelere*/raporlara eklenerek Varşova'ya gönderilmiştir.

Kamsetzer elçilik heyetiyle birlikte İstanbul'a ulaştıktan sonra 9 Nisan'a kadar İstanbul'da kalacak, sonrasında General Coccei ile birlikte Truva, Efes Kalıntıları, Asos, İznik, İzmir, Sakız ve Sisam Adaları, Kiklad Adaları'nın bir kısmını, Cape Saunion ve Atina'yı görmek üzere yola çıkacaktır.⁶⁹ Bu bölgeleri de resmeden bazı tasvirleri vardır. Sonrasında Kral Poniatowski'nin emri üzerine Eylül 1777'de Karadeniz üzerinden Lehistan'a dönmesi istenir, ancak Kırım'a varamadan kötü hava koşulları yüzünden Amasra'dan tekrar İstanbul'a dönüp kara yoluyla Aralık 1777'de Lehistan'a ulaşabilir.⁷⁰

Kamsetzer'in pek çok çizimi bulunmakla birlikte bu bildiride İstanbul üzerine olanlara odaklanılmıştır. Sanatçının İstanbul resimlerini dört grupta incelemek mümkündür: Boscamp'ın elçiliğini resmettiği çizimler, İstanbul'daki yaşamı resmeden tasvirler, İstanbul'da yapıların resmi ve manzara resimleri.

Bunlardan İstanbul'daki yapıları tasvir eden resimlerinden ikisi Ayasofya Camii'dir.⁷¹ (Resim 4-5) Burada Ayasofya Camii'nin iç ve dış görünüşünü oldukça detaylı olarak çizimler yapmıştır. Resmini

.....

Sakıp Sabancı Müzesi Yay., 2014); *Polonya Sanatında Oryantalizm*, ed. Tadeusz Majda vd. (İstanbul: Pera Müzesi Yay., 2014).

68 *Polonya Sanatında Oryantalizm*, s. 333-334.

69 Szrednicki, "Poselstwo Karola Boscampa Lasopolskiego do Turcji 1776-1778, Fragment diariusza", s. 122-123.

70 Batowski, *Podróże artystyczne Jana Chrystjana Kamsetzera w latach 1776-77 i 1780-82*, s. 5-21.

71 Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), Turcja. Stambul Konstatynopol. Meczet Hagia Sophia - przerys ?. Widok wnętrza z mihrabem w głębi. Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego (BUW), Gabinet Rycin, Inw.zb.d. 8537.

Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), Turcja. Stambul. Meczet Hagia Sophia - przerys . Widok perspektywiczny z objaśnieniami poniżej. BUW, Gabinet Rycin, Inw.zb.d. 8536.

paylaşacağımız tasvirlerden bir diğeri Pera'daki Alman otelinden bir İstanbul görünümüdür.⁷² (Resim-6) Resmin altında manzara ile ilgili detayları da vermiştir. Bu ise bizlere 1777 yılı İstanbul'u'na dair önemli bilgileri sunar. Resimde Fransız sarayı ön plandadır. Karşıda Haliç ve Topkapı Sarayı, Ayasofya, Sultan Ahmed ve diğer camiler, At Meydanı, Dikilitaş, Üsküdar'ın bir kısmı ile Sultan Murad Sarayı, Kadıköy, Adalar, Asya tarafının dağları göze çarpar. Avrupa tarafında Tophane Dökümhanesi, Tophane Camii, Tophane Çeşmesi, Fransız oteli, Türk mezarlığı, Türk ve Rum kostümleri içinde kadınlar, çeşitli Türk erkek kostümleri giyinmiş figürler vardır.

Kamsetzer'in diğer bir resmi Silivri'deki Rum Kilisesi kalınlarını gösterir eseridir.⁷³ (Resim-7) Bu dönemde Helen ve Yunan kültürüne yeniden bir ilginin ve sempatinin bütün dünyada başladığı düşünülürse Kamsetzer'in de Yunan Adaları ve Yunanistan'a dair hatta İzmir civarını da resmetmesinin anlamı ortaya çıkmaktadır. İstanbul'u tasvir eden çizimlerin bir diğeri Alibeyköy Deresi üzerindeki Mağlova Su Kemer, diğer adıyla Justinyanus Su Kemeridir.⁷⁴ (Resim-8) Bir başka su kemeri de Kemberburgaz'daki Eğrikemer'dir.⁷⁵ (Resim-9) Bunların da Osmanlı öncesi döneme ait tarihi eserler olduğunu ve bu nedenle resmetmeye değer bulunduğu düşünülebilir.

İstanbul'daki yaşamı resmettiği eserlerinden birisi Yedikule'de Altınkapı'dan alınan resim de Kamsetzer'in İstanbul'a dair bir başka

.....

72 Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), Turcja. Sтамбул. Vue de Constantinople, prise de l'hotel d'Allemagne a Pera/Widok Konstantynopola przedmiescia Pera. 1777. Biblioteka Narodowa w Warszawie, Inw. Nr. 5912864.

73 Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), Turcja. Widok ruin greckiego kościoła w okolicy Silivri. Pejzaż morski z ruinami kościoła na skarpie. 1777, BUW, Gabinet Rycin, Inw.zb.d. 10074.

74 Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), Turcja. Sтамбул. Widok Akweduktu Justyniana. Pejzaż z akweduktem Mağlova Kemer w dolinie Alibey pod Sтамбуłem. 1777. BUW, Gabinet Rycin, Inw.zb.d. 10076.

75 Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), Turcja. Sтамбул. Akwedukt w Pyrgos. Widok Zakrzywionego Akweduktu [Egri Kemer] w dolinie Kemberburgaz [Pyrgos], niedaleko Sтамбулу, wzniesionego za czasów cesarza Andronikosa I Komnenosa (1183-85), BUW, Gabinet Rycin, Inw.zb.d. 10077.

eseridir.⁷⁶ (Resim-10) Burada İstanbul sokaklarından toplumsal bir kesit de sunmaktadır. Erkekli kadınlı gruplar resimde dikkat çekmektedir. Osmanlı başkentindeki toplumsal yapıyı gösteren renkli bir tasvir İstanbullu kadınları tasviridir.⁷⁷ (Resim-11-12) İstanbul'daki Osmanlı kadınlarını hem sokakta hem evinde (haremdede) farklı kıyafetlerle ve endamda çizmesi dikkate şayandır. Bir başka resimde İzmirli hanımları çok daha farklı bir görünüşte tasvir etmiştir.⁷⁸ (Resim-13) Buradan da ressamın Osmanlı toplumuna dair bazı hususları ön plana taşımak istediği anlaşılmaktadır.

Manzara tasvirlerine örnek olarak kahverengi tonlarında sulu-boyayla resmettiği Rumeli Hisarı gösterilebilir.⁷⁹ (Resim-14) Bir diğerinde de yine kahverengi tonlarında Karadeniz'i hırçın dalgalarıyla tasvir etmiştir.⁸⁰ (Resim-15)

Kamsetzer'in eserleri, karakalem veya suluboya tekniğindedir, genelde renk olarak gri ve kahve tonlarını kullanmıştır. Bunlar XVIII. yüzyıl İstanbul'unu tasvir eden nadide örneklerdendir. Resmetmeyi seçtiği birçok yapının eski Bizans, Yunan medeniyetlerine yönelik olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu çalışma açısından Boscamp'ın elçiliğine dair çizimleri büyük önem taşımaktadır. Zira XVIII. yüzyıl İstanbul'unda Osmanlı diplomatik ve teşrifat uygulamalarına dair

.....

76 Jan Chrystian Kamsetzer, *Widok Twierdzy Siedmiu Wiez (Yedikule) w Stambule, 1777 rok*, nr inw. MNK III-r.a.-15891.

77 Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), *Turcja. Stambuł. Kobiety na ulicy w Konstantynopolu. Dwie grupy kobiet, po prawej i po lewej stronie; za grupą po prawej stronie drzewa; w tle fargmant architektury z minaretem po lewej*. BUW, Gabinet Rycin, Inw.zb.d. 10219; Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), *Turcja. Stambuł. Kobiety tureckie w haremie*, Inw.zb.d. 10220.

78 Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), *Turcja. Kobiety z miasta Izmir (Smyrna). Grupa pięciu kobiet w bogatych strojach przy bramie; na pierwszym planie fragment nabrzeża z kotwicą; w tle maszty statków*. BUW, Gabinet Rycin, Inw.zb.d. 10221.

79 Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), *Turcja. Stambuł. Widok twierdzy Rumeli Hisari. Twierdza wzniesiona w 1452 r. na rozkaz sułtana Ahmeda II nad europejskim brzegiem Bosforu*, 1777, BUW, Gabinet Rycin, Inw.zb.d. 10075.

80 Jan Chrystian Kamsetzer (1753-1795), *Turcja. Stambuł. Morze Czarne z okolic Bosforu. Widok morza w czasie burzy, ztonacym statkiem na pierwszym planie*. BUW, Gabinet Rycin, Inw.zb.d. 10078.

canlı tasvirler taşımaktadırlar. *XVIII. Yüzyıl Boğaziçi Ressamları*'nın yazarı Auguste Boppe 1911 yılında neşrettiği eserinde Kamsetzer'e yer vermemiştir.⁸¹ Bu anlamda Kamsetzer'in de Jean-Baptiste-Hila-ir, Antonie de Favray, Luigi Mayer gibi dönemin meşhur ressamaları dışında XVIII. yüzyıl Osmanlı dünyası açısından resimlerine dikkat çekmek yerinde olur.

Resim-4

Resim-5

Resim-6

.....

81 Auguste Boppe, *XVIII. Yüzyıl Boğaziçi Ressamları*, çev. Nevin Yücel-Celbiş (İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret AŞ, 1998)

Resim-7

Resim-8

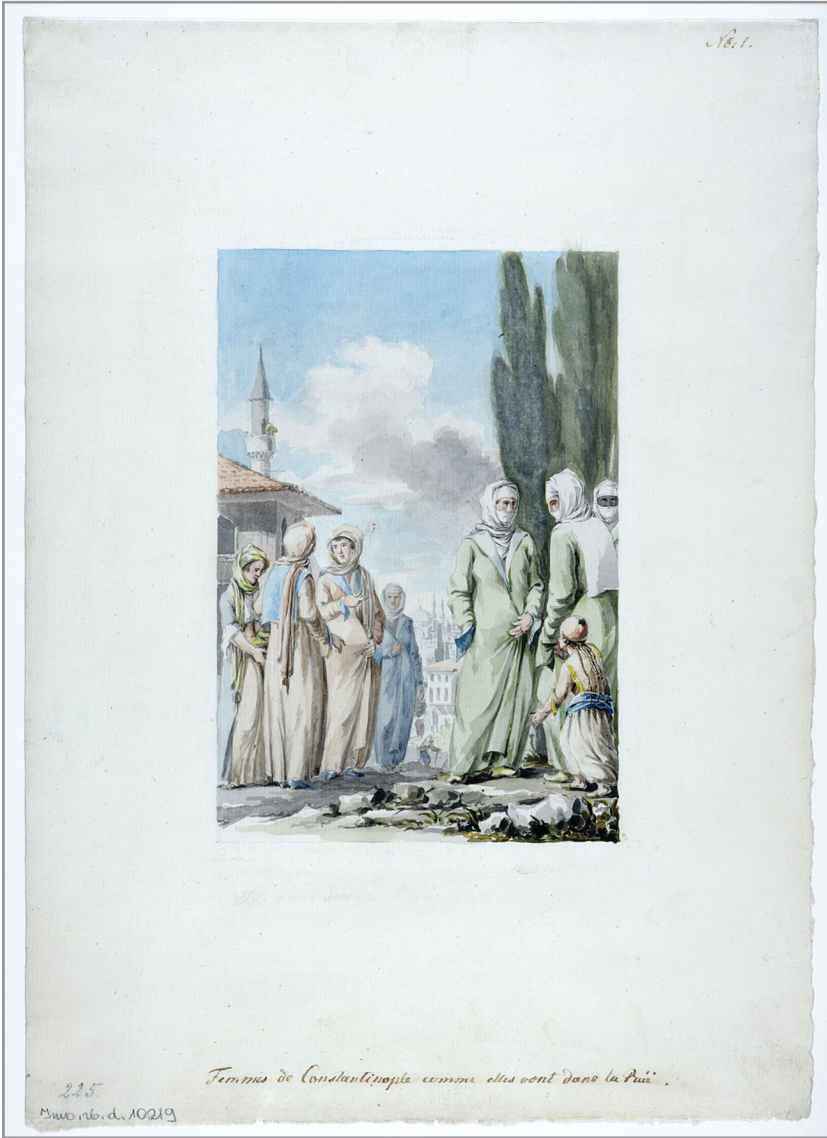
OSMANLI İSTANBULU VII

Resim-9

Resim-10

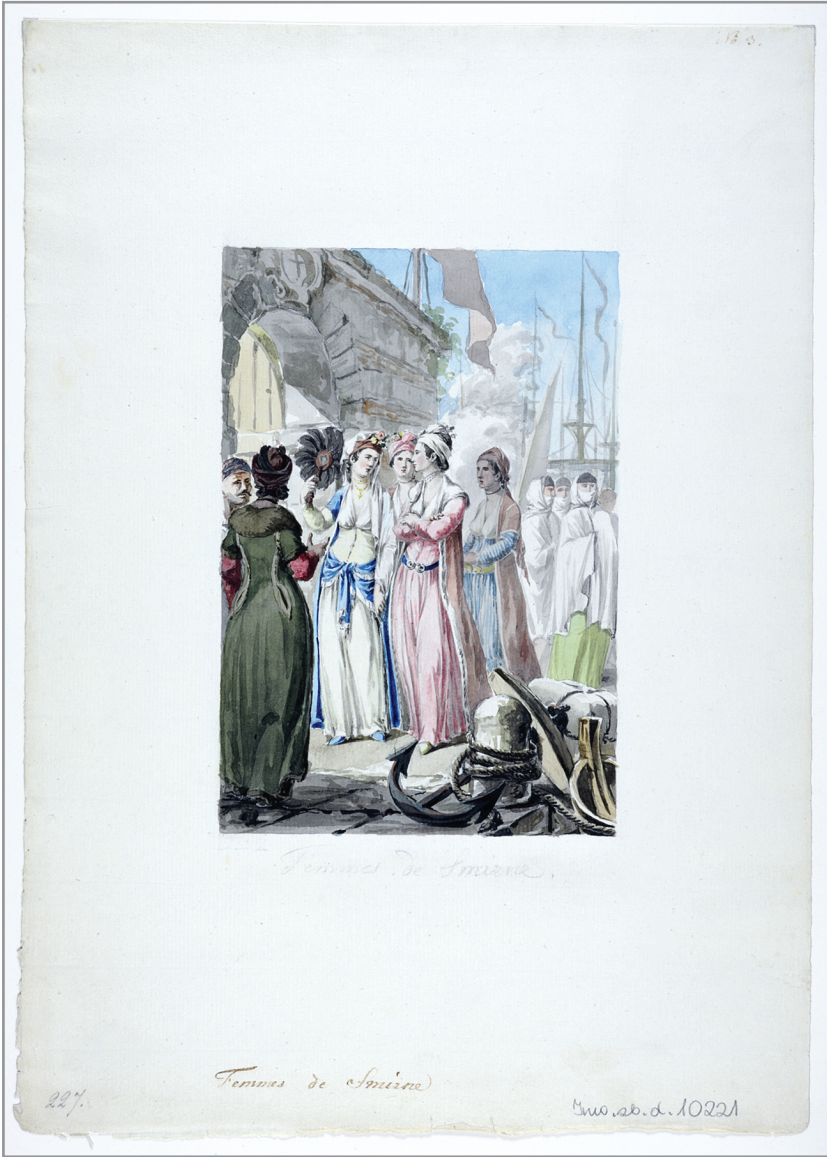

Resim-11

OSMANLI İSTANBULU VII

Resim-12

Resim-13

OSMANLI İSTANBULU VII

Resim-14

Resim-15

İstanbul'da Aşk: Karol ve Sofia'nın Hikayesi

Sofya Wittowa-Potocka (1760-1822) Lehçe deyimiyle Zofia Konstantynowa Glavani (Clavone) Wittowa-Potocka Bursa'da doğan, bir şekilde İstanbul diplomasi hayatına dahil olan Rum asıllı Osmanlı tebaasından biridir. İstanbul'a genç yaşta başlayan yaşamı ve Lehistan elçisi Boscamp'a metreslik edışıyle, hayatı bütün Avrupa'da sosyete dünyasına mal olmuştur. "Bitinyalı güzel" sanıyla anılmış, yaptığı sansasyonel evlilikleri ve oryantal güzelliğiyle dillere destan olmuştur. Diğer taraftan başına gelenler bir hayat kadını olarak çağın cemiyet ve diplomasi hayatındaki bazı gerçeklikleri gözler önüne sermektedir.⁸²

Sofya Wittowa Potocka

Kaynakların aktardığı üzere 8 Mayıs 1777 günü Boscamp'ın rezidansına gelen Carlo adlı biri "kralların yatağına layık" güzellikte bir sebiyi, "masum" bir kızı evvela görmesi ve sonrasında alması için elçiyi ikna etmiştir.⁸³ Ertesi gün Leh elçisini ziyarete gelen Sofya,

.....

82 Sofya'nın hikayesinin detayları için bkz. Hacer Topaktaş, "Osmanlı Bitinya'sından Bir Afet-i Devran: Sofia Wittowa-Potocka", *Toplumsal Tarih*, 245 (2014), s. 84-89.

83 Karol Boscamp-Lasopolski, *Moje przelotne miłostki z młodą Bitynką*, przygotował Jerzy Łojek (Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1963), s. 33-34.

Boscamp'ı çok etkilemiştir. “Kimseciklerin el sürmediği” Sofya'yı Boscamp'ın “maddi bir bedele karşılık” himayesine alması istenmişti.⁸⁴ Bundan sonraki dönemde Boscamp İstanbul'dan ayrılana kadar Sofya ile birliktelikleri devam etmiştir. Bu süreç zarfında Bitinyalı güzel, Boscamp'ın rezidansında yeni bir dünyaya ve farklı diplomatik çevrelere balolar, kabuller ve elçilik heyetinin diğer üyeleriyle ilişkiler sayesinde ayak uydurmayı öğrenir.⁸⁵ Katıldığı toplantılarda erkeklerin dikkatini ziyadesiyle çeker. Boscamp onun erkekler üzerine ihtisas yaptığını, zekasındaki kıvraklığı vurgulamaktadır.⁸⁶ Diğer taraftan elçi Boscamp Lehistan'da Katarzyna Tabanówna ile evlidir ve beş çocukları vardır.

Boscamp İstanbul'dan aniden ayrıldıktan sonra, Sofya da bir şekilde Lehistan'a onun yanına gitmek istemiştir. Bazı zorlukların ardından birkaç ay sonrasında yola çıkan Sofya, Osmanlı sınırında bazı erkeklerle olan münasebetlerini duyduktan sonra Boscamp'ın kendisini istemediği haberini alır. Bu arada Kamaniçe'de Kale Kumanı Jan de Witte'nin oğlu Józef de Witte ile bir yakınlaşma yaşar ve de Witte ailesinin itirazına rağmen 1779'da ilk evliliğini Józef de Witte ile gerçekleştirir.⁸⁷ Sonrasında Varşova'da Kral Poniatowski'yle dahi tanıştırılır. Bitinyalı güzel Sofya Wittowa Paris'te büyük sükse yapar ve *La belle Phanariote* (Fenerli Güzel) adıyla anılır. Sofya, Avrupa başkentlerinde en önemli davetlerin ve kutlamaların vazgeçilmez yıldızı olmuştur. Krallar, kraliyet mensupları, prensler, aristokratlar, diplomatlar, sanatçılar kendisine hayrandır. Büyüleyici güzelliğiyle “Avrupa'nın en güzel kadını” olarak tanınmaktadır.⁸⁸

Sofya 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı esnasında Rus komutanlardan Grigory Potyomkin'le ilişki yaşar. Potyomkin'in

.....

84 Łojek, *Dzieje pięknej Bitynki*, s. 25-31.

85 Boscamp, *Moje przelotne miłostki z młodą Bitynką*, s. 41-50; Łojek, *Dzieje pięknej Bitynki*, s. 41-62.

86 Boscamp, *Moje przelotne miłostki z młodą Bitynką*, s. 42-43.

87 Dr. Antoni J. Rolle, *Gawędy Historyczne, wybór teksty* Wacław Zawadzki (Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1966), s. 147-149.

88 Łojek, *Dzieje pięknej Bitynki*, s. 82-98; Topaktaş, “Osmanlı Bitinya'sından Bir Afet-i Devran: Sofia Wittowa-Potocka”, s. 86-87.

1791'de ölümünden sonra Sofya maceralı hayatına devam edecek ve bir başka Leh asilzadesi Stanisław Szczęśny Potocki (1751-1805) ile 1798 yılında evlenerek onun üçüncü eşi olacaktır. Öncelikle Sofya eski kocası General Józef Witte'ten Szczęśny'nın ise karısı Józefina'dan ayrılmanın yolunu bulması gerekecektir.⁸⁹ Szczęśny Potocki 15 milyon zloty değerinde, günümüzde Ukrayna'da Tulczyn'da bulunan "Sofiówka" adında Avrupa'nın en güzel parklarından birini Sofya için inşa ettirir.⁹⁰ Potocki 1805'te yalnız başına ölür.⁹¹ Onun ölümüyle Sofya'nın üvey oğlu Jerzy ile olan münasebeti de bir süre sonra biter ve artık bu işlerden el etek çekerek hayatını daha sade bir şekilde geçiriyor görünür.⁹² 1822'de de hayatını kaybeder.

Görüldüğü üzere güzelliği dillere destan ve maharetli Sofya'nın maceralı yaşamı bütün Avrupa'nın ilgisini çekmiştir. Bitinyalı güzel, İstanbul'da Boscamp'la yaşadığı gönül macerasının ardından, Avrupa ve özellikle Lehistan sosyetesinin gözdesi olmuş ve ardında derin izler bırakmıştır. Boscamp'ın evli iken Sofya ile yaşadığı aşk İstanbul'la sınırlı kalmıştır. Ancak Boscamp'ın Sofya için yazdığı ve onunla olan münasebetini anlattığı *Moje przelotne miłości z młodą Bitynką (Bitinyalı Genç Hanımla Kısacık Aşkım)* adlı hatıratından esasında Sofya'yı sadece metres olarak görmediği ve ona karşı içten duygular beslediği de anlaşılır. Aynı zamanda Sofya'nın Boscamp'ta derin izler bıraktığını da gösterir. Bu çalışma açısından Sofya ve Boscamp'ın macerası, İstanbul'daki diplomatik mahfillerde yaşanan, diplomatik cemiyetin farklı bir tarafını yansıtan hikayelerden birisi olarak önem taşır. İstanbul'a gelen fevkalade elçilerin sırf diplomatik işlerle meşgul olmadığı, yer yer gönül maceraları yaşadıkları, diğer bir deyişle İstanbul'da kendilerine "geçici partnerler" edinme yoluna gittikleri görülür. Sofya örneği bunlardan bir tanesidir.

.....

89 Łojek, *Dzieje pięknej Bitynki*, s. 221-241.

90 Ryszard W. Wołoszyński, "Potocka, I. v. Wittowa Zofia (ok. 1760-1822)", *Polski Słownik Biograficzny (PSB)*, 37 (1982-1983), s. 744.

91 Łojek, *Dzieje pięknej Bitynki*, s. 264-266.

92 Dr. Antoni J. Rolle, *Gawędy Historyczne*, s. 183-187; Topaktaş, "Osmanlı Bitinya'sından Bir Afet-i Devran: Sofia Wittowa-Potocka", s. 88-89.

Sonuç

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı-Leh ilişkilerinin canlı bir kesitini sunan Boscamp'ın elçiliği, aslında İstanbul'daki diplomasi dünyasını, Osmanlı teşrifatını, Babıali'nin ve Varşova Sarayı'nın siyaset üretme ve siyaset geliştirme manevralarını farklı açılardan yansıtır. Diğer yandan benzer yanları dışında Boscamp'ın elçiliğinin diğer elçiliklerden ayıran özellikleri olduğu görülmektedir. Bu elçilik, Osmanlı kadim teşrifat kurallarının Lehistan elçileri örneğinde değişmeden yürüdüğünü ortaya koymaktadır. Heyette yer alan ressam Kamsetzer'in çizimleriyle Boscamp'ın elçiliği, canlı tasvirlerle günümüze taşınmıştır. Bu ise seleflerine kısmet olmayan bir ayrıcalıktır. Diğer yandan Sofya ile olan aşkının ayyuka çıkması da Boscamp'ın elçiliğinin farklı bir yansımasıdır. Boscamp birçok yerde daha ziyade Sofya ile olan gönül macerasıyla tanınmaktadır.

Bu bildiri geniş bir çalışanın konusu olmayı hak eden Boscamp'ın elçiliğinin sadece bazı noktalarına temas etmiştir. Boscamp'ın elçiliği Osmanlı-Leh ilişkilerine Rusya'nın etkisini de gözler önüne sermektedir. Hem Boscamp'ın hem Numan Bey'in elçiliklerinin apansız sonlandırılıp faaliyetlerinin akamete uğramasının müsebbibinin İstanbul ve Varşova'daki Rus elçileri yani Rusya olduğuna kaynaklar işaret etmektedir. Buna rağmen 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Osmanlı-Leh ilişkilerinin iyileştirilmesine yönelik adımlar olarak her iki elçilik de kıymet taşır. İstenen sonuçlara tam olarak ulaşamasa da ikili münasebetlere ılımlı bir hava getirdikleri aşikardır. Bu iki elçilik, real-politik zeminde Rusya'ya rağmen Rusya'nın mağduru iki komşu devletin diplomatik hamleleri olarak görülebilir. Aynı zamanda aydınlanma çağında hazırlıklar, yolculuk, masraflar, görüşmeler gibi pek çok açıdan fevkalade bir elçiliğin icrasının zorluklarına da örnek teşkil eder. Çalışmada tespit edildiği üzere Boscamp, Babıali ile ciddi siyasi ve ticari atılımlara girişmiştir. Elçilik hedeflerinden bir kısmını yerine getirebilmiştir. Ancak hepsini tamamlayamadığı görülmektedir. Bu nedenle de dönüşünde Lehistan'da eleştiriye uğrayacaktır.